

UOT 37.01.

*Arzu Fərhad qızı İsrəfilova,
Bakı şəhəri, 44 №-li tam orta məktəbin riyaziyyat müəllimi*

RİYAZİYYAT DƏRSLƏRİNDƏ İNTERAKTİV TƏLİM TEXNOLOGİYALARI

*Арзу Фархад гызы Исрафилова,
учитель математике средней школы № 44 гор. Баку*

ИНТЕРАКТИВНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

*Arzu Farhad İsrəfilova,
Math teacher of Baku, secondary school № 44*

INTERACTIVE LEARNING TECHNOLOGIES IN MATH LESSONS

Xülasə. Məqalədə interaktiv təlimin mahiyyəti, interaktiv təlimin əsas funksiyaları qeyd olunur. Şagirdləri əhatə dairəsinə görə interaktiv təlim texnologiyaları fəaliyyətin aşağıdakı təşkili formaları göstərilir. İnteraktiv təlim prosesində şagirdləri hansı məzmununda işləri yerinə yetirməyə hazırlamaq lazım olduğu şərh olunur. İnteraktiv təlimin reallaşdırılması üçün müəllimin diqqət mərkəzində saxlamalı olduğu məsələlər qeyd edilir.

Açar sözlər: *İnteraktiv, təlim, riyaziyyat, şagird, müəllim, dərs*

Резюме. В статье упоминаются суть и основные функции интерактивного обучения. Показаны формы организации учебных технологий. Даются рекомендации ученикам о содержании работ, которые должны быть подготовлены к выполнению в процессе интерактивного обучения. Отличаются проблемы, которые следует держать в центре внимания для реализации интерактивного обучения.

Ключевые слова: *интерактивный, обучение, математика, ученик, учитель, урок*

Summary. The article mentions the essence and basic functions of interactive learning. The forms of organization of educational technologies are shown. Recommendations are given to students about the content of the works that should be prepared for implementation in the process of interactive learning. There are different problems that should be kept in the spotlight for the implementation of interactive learning.

Key words: *interactive, training, math, pupil, teacher, lesson*

Müasir təlim – interaktiv təlim hesab olunur. Bilik səviyyələri və dərk etmə qabiliyyətləri müxtəlif olan şagirdlərin ayrı bir sinif otağında təlim prosesində fəallaşdırılmasına və şagirdlərin müstəqil idraki fəaliyyətinin gücləndirilməsi, şagirdə bir subyekt kimi baxılması – müasir təlimin xarakterik cəhətləridir. Təlim prosesində, xüsusən riyaziyyat dərslərində məntiqi mühakimə-yə üstünlük verilməsi, əqli nəticə kimi təfəkkür formasına daha çox üstünlük verilməsi interaktiv təlimə xasdır.

Z. Veysovanın qeyd etdiyi kimi: “Azərbaycan Respublikasının ümumtəhsil məktəblərində fəal (interaktiv) təlimin tətbiq edilməsi

təhsil islahatının əsas məqsədlərindən biridir” (2, s.4).

İnteraktiv texnologiyaların riyaziyyat dərslərində tətbiq edilməsi təlim prosesində meydana çıxan bir sıra çətinlikləri aradan qaldırmağa kömək edir. Çünki bu təlimin əsas xüsusiyyəti şagirdin idraki fəallığına və müstəqil fəaliyyətinə istinad olunur. Fərdi inkişaf bu prosesdə diqqət mərkəzində olur.

İnteraktiv texnologiyaların təlimdə tətbiqi əsas məqsəd olmayıb, şagirdləri idraki fəaliyyətə cəlb etmək üçün müvafiq şərait yaratma üsuldur.

“İnteraktiv” - mürəkkəb söz olub, “inter” – müxtəlif, “aktiv” - fəal mənasındadır. Yəni tə-

lim prosesində bilik, bacarıq və vərdişlər səviyyəsi müxtəlif olan şagirdlərin eyni zamanda fəallaşdırılması (1 s. 37).

“İnteraktiv metodlar müəllim və şagird əməkdaşlığını reallaşdırır, onları konstruktiv qarşılıqlı hərəkətə alışdırır, dərstdə psixoloji iqlimi sağlamlaşdırır, xoş ab-hava yaradır” (4, s. 37)

İnteraktiv təlimin mahiyyətini belə təsvir etmək olar: müəllim şagirdlərin idraki tədris fəaliyyətini təşkil edir və onlar öz imkanlarına, qazandıqları biliklərə əsaslanaraq, müstəqil (və ya yarımüstəqil) olaraq, təqdim olunmuş problemi, situasiyanı “şagird – informasiya”, “şagird – situasiya”, “şagird – bilik”, “şagird – problem”, “şagird – şagird”, “şagird – qrup” və s. prosesində qarşılıqlı əlaqədə həll etməyə çalışır.

“İnteraktiv təlim - tədrisin və idrak fəaliyyətinin təşkili və idarə olunması metodlarının məcmusudur” (3 s. 11).

İnteraktiv təlimin əsas funksiyaları bunlardır:

- 1) İdraki - öyrədici funksiyası.
- 2) Korreksiyaları inkişafetdirici funksiya.

Bu funksiyalardan birinin nəzərə alınmaması və birinə az əhəmiyyət verilməsi interaktiv təlimin qiymətini, keyfiyyətini azaldır.

İnteraktiv təlim metodlarından və onun təşkil formalarından dərslər, xüsusən riyaziyyat dərslərinin səmərəliliyinin artırılmasında istifadə oluna bilər.

İnteraktiv təlimin forma və metodlarının tətbiq edilməsi aşağıdakı məqsədlərin reallaşdırılmasını nəzərdə tutur:

1. Riyaziyyat fənninin öyrədilməsində şagirdlərdə marağın və motivasiyanın stimullaşdırılması;

2. Şagirdlərin fəallığının və müstəqilliyinin artırılması;

3. Tənqidi təfəkkür, qarşılıqlı əlaqə və kommunikativ vərdişlərin inkişaf etdirilməsi;

4. Təlim prosesində müəllim - şagird qarşılıqlı əlaqələri əsasında təfəkkür fəaliyyəti, inkişaf və özünüinkişafın təmin edilməsi.

Misal. Natural sıra parçasının sonuncu ədədi 53-dür. Bu parçada neçə tək və neçə cüt ədəd var?

Məsələnin həllində başlanğıc moment həmin parçadakı ədədlərin sayını müəyyən etməkdir: 53 ədəd var.

- 1) Birinci ədəd neçədir? (1)

2) 1-dən 50-yə qədər neçə cüt ədəd var? (25 cüt ədəd var)

3) Neçə tək ədəd var? (25 tək ədəd var)

4) 50-dən 53-ə qədər neçə tək ədəd var? (51 və 53 (iki) tək ədədləri var)

5) Hansı nəticəni çıxarmaq olar? (1-dən 53-ə qədər $25 + 2 = 27$ tək ədəd var)

6) İkinci nəticə hansıdır? (1-53-ə qədər $25+1=26$ cüt ədəd var)

Bu tipli məsələlərin həllində psixoloji aspekt də mühüm rol oynayır.

İnteraktiv təlim prosesində şagirdləri aşağıdakı məzmununda işləri yerinə yetirməyi hazırlamaq lazımdır:

- axtarış və əsas problemin hissələrə ayrılması;

- alınmış problemlərin çətinlik dərəcələrinə görə düzülməsi;

- problemlərin təhlili;

- fəaliyyət məqsədi, vəzifələri və istiqamətlərin müəyyən edilməsi;

- həllin müxtəlif variantlarının nəzərə alınması;

- ən yaxşı, səmərəli həllin seçilməsi;

- problemin həlli mexanizminin müəyyən edilməsi;

- işin proqramı və planın tərtib edilməsi.

Bu prosesdə müəllimin bütün ideya və fəaliyyət kompleksi müəyyənləşdirilməlidir.

Belə bir aforizm var: “Nə qədər sayda yaxşı müəllim varsa, o qədər də yaxşı təlim metodu var”.

İnteraktiv təlimin reallaşdırılması üçün müəllim hansı məsələləri diqqət mərkəzində saxlamalıdır? Bu sualın cavabı çox geniş və məzmunlu spektrə malikdir:

1) fəal təlimə aid dərslərin məqsədinin müəyyənləşdirilməsi;

2) fəal təlimin tətbiq olunduğu dərslərin məzmununun müəyyənləşdirilməsi;

3) fəal təlimin tətbiq olunduğu dərslərin strukturunun müəyyənləşdirilməsi;

4) şagirdlərin dərstdə qruplaşdırılması (diferensiasiya);

5) konkret təlim metodların seçilməsi;

6) təlimin əyani və texniki vasitələrindən (kompüter texnologiyalarından) istifadə edilməsi.

Müasir interaktiv təlim şəraitində məqsədə çatmaq üçün metodların, təlim formalarının, va-

sitələrinin düzgün seçilməsi təlimin səmərəliliyini təmin edən başlıca amildir. Hazırda ənənəvi olmayan təlimin təşkili formaları, dərslər daha geniş tətbiq olunur və həm müəllim, həm də şagirdlər bu innovasiyaları böyük maraqla qəbul edirlər.

I. Ənənəvi olmayan dərslər formalarından aşağıdakıları göstərə bilərik:

1. Yarıf dərsləri.
2. Teatrlaşdırılmış dərslər.
3. Şagirdləri qarşılıqlı öyrədən dərslər.
4. Həqiqəti axtarış dərsləri və s.

Bu dərsləri əsas tədris işi formasına çevirmək olmaz. Onlardan epizodik hallarda istifadə etmək olar. Çünki bu dərslərdə ciddi təlim əməyi azdır.

II. Ənənəvi olmayan tədris məşğələləri formaları:

1. Vahid mövzu altında birləşdirilmiş və ya inteqrasiya olunmuş dərslər forması.
2. Kombinasional dərslər forması.
3. Şagirdlərin əqli əməyi, yaradıcı əməyinə istiqamətlənmiş layihə-məşğələlər forması.

Layihə işi bir dərslərin müəyyən mərhələsi də ola bilər.

III. Təlimin oyun formasında metod və priyomlarının tətbiqi.

1. Oyun formaları:
 - rollu oyunlar;
 - didaktik oyunlar;
 - imitasiyalı və ya əməli oyunlar;
 - fəaliyyətin təşkili oyunları.

IV. Problem - məsələyə yanaşmanın tətbiqi. Buraya idraki və praktik məsələlər sistemi, problemlə suallar, situasiyalar daxildir.

1. Situasiyanın növləri:

- seçim situasiyası - həllərdən ən optimalı və ya düzgününün seçilməsi;
- qeyri-müəyyən situasiya - verilənlər kifayət etmədiyi üçün bir neçə həll variantı alınır;

- konflikt situasiya - tərkibində mübarizə və qarşılıqlı əks cəhətlər olduqda;

- gözlənilməyən situasiya - öz qeyri-adiliyi ilə şagirdlərdə təəccüb doğuran situasiya;

- təklif-situasiya - müəllim şagirdləri hər hansı qanunauyğunluğu aşkar etmək üçün axtarırsa cəlb edir;

- inkari-situasiya - hər hansı həllin, təklifin doğru və ya əlverişli olmadığını əsaslandırmaq.

V. Şagirdlərin bütün tədris işi formalarından istifadə.

1. Tədris işinin formaları: kollektiv, qruplarla, fərdi, briqada, cüt-cüt.

VI. İnteraktiv təlim metodlarının xüsusi çəkisinin (didaktik funksiyasının) artırılması.

İnteraktiv təlim metodlarının əsas mahiyyətini şagirdlərin müstəqil idrak fəaliyyəti və biliklərin qazanılmasında tədqiqatçılıq fəaliyyətinin səviyyəsi təşkil edir.

VII. Şagirdlərin stimullaşdırılması və motivasiya metodlarının riyaziyyat dərslərində tətbiqi.

“Motivasiya” anlayışı altında insanı fəaliyyətə sövq edən və bu fəaliyyətə müəyyən mənə verən qüvvələr çoxluğu nəzərdə tutulur. Şagirdlərdə özünüinkışaf üçün dayanıqlı motivasiya formalaşmalıdır ki, yeni biliklərin və bacarıqların qazanılmasını təmin etsin.

Məqalənin aktuallığı. İnteraktiv təlim metodlarının əsas mahiyyətini şagirdlərin müstəqil idrak fəaliyyəti və biliklərin qazanılmasında tədqiqatçılıq fəaliyyətinin səviyyəsi təşkil edir və bunun üçün məqalə aktualdır.

Məqalənin elmi yeniliyi. İnteraktiv təlim metodlarından və onun təşkil formalarından dərslərin, xüsusən riyaziyyat dərslərinin səmərəliliyinin artırılmasında istifadə oluna bilər.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti. İnteraktiv texnologiyaların riyaziyyat dərslərində tətbiq edilməsi təlim prosesində meydana çıxan bir sıra çətinlikləri aradan qaldırmağa kömək edir.

Ədəbiyyat:

1. Həmidov S.S. Pedaqoji fakültədə həndəsənin tədrisinə dair. Bakı: ADPU, 1996.
2. Veysova Z.A. Fəal/İnteraktiv təlim: Müəllimlər üçün vəsait, Bakı: UNİCEF, 2007.
3. Veysova Z.A. Fəal təlim metodlarına giriş. Bakı: Pedaqogika, 2000.
4. Nəzərov A. Müasir təlim texnologiyaları. Bakı, 2012.

E-mail: Israfilova899@mail.ru

Rəyçi: dos.İsmət Məmmədova

Redaksiyaya daxil olub:06.12.2018.